**Музей видатних діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Громадська організація «ТРІНІТІ ХАБ»**

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТА ДОСТУПНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ: СТВОРЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВСІХ ВІДВІДУВАЧІВ

**матеріали науково-практичного семінару
19 березня 2025 року**

**Київ - Харків
«Друкарня Мадрид»
2025**

УДК069.01-021.23-025.28:005.745
І-65
Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького (протокол № 4 від 4 червня 2025 року)

Організаційний комітет
Голова організаційного комітету
Ольга ГУРАЛЬ – кандидатка історичних наук, директорка Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького

Члени організаційного комітету

Інна ГАЛАК – кандидатка філологічних наук, доцентка, заступниця директора з наукової роботи Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького
Тетяна ГРЕБЕНЮК – кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Ірина САСІНА – кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Іван ЛУКАСЕВИЧ – кандидат медичних наук, доцент, директор ГО «ТРІНІТІ ХАБ»
Людмила САВЕНКОВА – кандидатка педагогічних наук, професорка, директорка Наукової бібліотеки Українського державного університету Михайла Драгоманова

І-65 **Інклюзивність та доступність музейного простору: створення рівних можливостей для всіх відвідувачів: матеріали науково-практичного семінару (19 березня 2025 року, Київ)** / За ред. Т. Гребенюк, І. Сасіної; упоряд. І. Галак. – Київ-Харків : Вид-во «Друкарня Мадрид», 2025. - 58 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару «Інклюзивність та доступність музейного простору: створення рівних можливостей для всіх відвідувачів», що відбувся 19 березня 2025 року на базі Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького у м. Києві.
Видання розраховане на працівників музейної сфери, закладів культури та освіти, викладачів та студентів профільних закладів.

© Автори статей
© Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького

ISBN 978-617-8254-46-9

Тетяна ГРЕБЕНЮК

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СПІЛКУВАННЯ ІЗ ЛЮДЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Спілкування відіграє ключову роль у житті людини, адже воно є основою для взаємодії, побудови стосунків та особистісного розвитку. Це складний процес обміну інформацією, емоціями, думками та досвідом, який визначає якість життя кожного з нас.

Звертаючи увагу на принципи спілкування та взаємодії з людьми, які мають порушення зору, насамперед варто з'ясувати значення мовлення у житті кожної людини.

Функції спілкування

Інформаційно-комунікативна – охоплює процеси формування, передачі та прийому інформації.

Регуляційно-комунікативна – полягає в регуляції поведінки у процесі спілкування.

Афективно-комунікативна – відображає емоційну сферу людини.

Компенсаторна функція – засіб пізнання дійсності для людей з порушеннями зору (направляє процес сприймання, уточнює та формує уявлення у людей з порушеннями зору про недоступні для їхнього сприймання предмети та явища).

Значення зору у спілкуванні

- Вільне спілкування – допомагає відшуковувати потрібну людину
- Зворотний зв'язок – дає можливість бачити реакцію співрозмовника
- Наслідування – дає змогу опанувати засоби спілкування
- Емоційний стан – вираження емоцій за допомогою міміки

Труднощі міжособистісної взаємодії у спілкуванні з людьми, які мають порушення зору, можуть виявлятися:

- у процесі формування першого враження про співрозмовника, уявлень про зовнішність людей, що обумовлюється незначною кількістю відчуттів і сприймань, які знижують повноту, точність і диференційованість чуттєвого відображення світу взагалі та зовнішності партнера по спілкуванню зокрема;
- у процесі здійснення зворотного зв'язку між партнерами, який відіграє роль регулятора і контролера над процесом міжособистісної взаємодії, що обумовлено як наявністю

маскоподібного виразу обличчя незрячих, іноді закритих темними окулярами, так і відсутністю звичайних при спілкуванні із людьми зі збереженим зором зовнішніх виразних рухів; це ускладнює їхнє розуміння партнера по спілкуванню, оскільки ряд сигналів, які забезпечують зворотній зв'язок між співрозмовниками, відсутній;

- у наявності дефіциту особистісно-емоційного спілкування, відсутності досвіду спілкування;
- у низькому рівні володіння мовними і немовними засобами спілкування;
- у наявності неадекватних установок людей зі збереженим зором щодо незрячих, обумовлених косметичними дефектами очей, незнанням їхніх психологічних особливостей;
- через неадекватну самооцінку людей із порушенням зору; їхню стереотипну думку про переважно негативне ставлення до них людей зі збереженим зором;
- у невмінні сприймати партнера на основі діяльності збережених аналізаторів;
- у переважанні з боку людей зі збереженим зором монологічної форми спілкування, ведення діалогів, які переходять у монолог однієї людини; у невмінні візуально розуміти та контролювати емоційний стан співрозмовника та те, що відбувається навколо. Це обумовлює побудову комунікативної діяльності у формі управління, що у більшості випадків не влаштовує суб'єктів комунікації, результатом чого може виступати бажання зменшити можливі контакти, звести їх до мінімуму;
- у наявності серед значної частини незрячих таких рис характеру, як замкнутість, некомунікабельність, бажання заглибитись у свій внутрішній світ, що є наслідком обмежених контактів із людьми;
- у наявності затяжних депресивних станів, які можуть приводити до аутизації особистості незрячого, до тривалої втрати потреби у спілкуванні та порушення процесу спілкування через підвищену вразливість, агресивність;
- у наявності змін у динаміці потреб, пов'язаних із ускладненням їхнього задоволення, звуженням кола інтересів, обумовлених, у свою чергу, обмеженнями у сфері чуттєвого відображення, редукованості здібностей до видів діяльності, яка потребує візуального контролю.

Основні принципи спілкування

- *Повага та рівність.* Ставтесь до людини як до особистості, не акцентуйте на її інвалідності.
- *Відкритість та чесність.* Щиро відповідайте на запитання та діліться інформацією.
- *Терпіння та розуміння.* Завжди враховуйте, що людині може знадобитися більше часу на виконання певних дій.
- *Увага до деталей.* Враховуйте потреби та особливості людини.

Основні правила комунікації з незрячими людьми

1. Фокусуйтесь на людині, а не на її порушенні:

- спілкуйтесь без жалісливого тону – людина потребує підтримки, уваги, допомоги, але ніяк не співчуття;
- не уникайте розмови, побоюючись сказати щось неправильне.

2. Вживайте коректні слова та вирази:

⊘ «Сліпий»	✓ «Незрячий», «Людина з порушеннями зору»
⊘ «Жертва»	✓ «Людина, яка втратила зір»
⊘ «Інвалід»	✓ «Людина з інвалідністю»

3. Спілкуйтесь звичайно – без зайвих змін у мові. Не потрібно спеціально підбирати «особливі» слова, але висловлюватися слід чітко й зрозуміло. У спілкуванні використовуйте природні висловлювання, зокрема ті, що пов'язані із зором: «подивись», «розглянь», «бачити», «дивитися» – вони сприймаються як звичайна лексика; «помацай», «доторкнись», «пощупай» – ці слова небажані, оскільки наголошують на відсутності зору.

Правильні формулювання:

⊘ «Помацайте»	✓ «Візьміть у руки та роздивіться»
⊘ «Слухали цей фільм?»	✓ «Чи дивилися ви цей фільм?»

4. Звертайтесь безпосередньо до людини. Не говоріть про людину у формі третьої особи в її присутності, звертайтесь безпосередньо, а не через особу, що її супроводжує. Спілкуйтеся безпосередньо із нею, дивлячись у її бік, а не відвертаючись.

5. Особливості взаємодії у різних ситуаціях.

- Якщо ви у групі людей:

- називайте себе та інших присутніх;
- коли звертаєтеся до когось конкретного, називайте його ім'я.

➢ Якщо ви залишаєте приміщення:
- повідомте про це, щоб людина знала, що ви пішли.
➢ Якщо навколо шумно:
- торкніться плеча або ліктя, щоб дати зрозуміти, що звертаєтесь саме до цієї людини.
➢ Якщо у приміщенні змінилася обстановка:
- попередьте людину, що меблі переставили або з'явилися нові перешкоди.
➢ Якщо до компанії приєдналася нова людина:
- повідомте про це та відрекомендуйте її.

Фізична взаємодія

1. Дотримання особистого простору

➢ Не хапайте людину за руку без попередження.
➢ Не тягніть її в потрібному вам напрямку – краще словесно поясніть, опишіть маршрут.

2. Передавання предметів

➢ Якщо людина не може самостійно взяти предмет, допоможіть правильно: покладіть предмет в її руку або підведіть руку до нього, а не тягніть руку людини до предмета.
➢ Повідомте, якщо залишаєте предмет у певному місці.

Налагодження довірливих взаємин із людиною, яка має порушення зору:

! Перші 30 секунд спілкування мають велике значення: за цей час людина несвідомо оцінює:

✓ Чи ви безпечні, чи ні?

✓ Чи ви корисні, чи ні?

✓ Чи ви відкриті до діалогу, чи, навпаки, – жорсткі та формальні?

☞ Як правильно діяти під час знайомства:

✓ Представтеся: «Добрий день, мене звати Андрій».

✓ Запитайте, як людині зручно, щоб до неї зверталися.

✓ Будьте уважним слухачем, демонструючи щиру зацікавленість у співрозмовнику, зосередьтеся на розмові, виявляйте емпатію, уникайте упередженості та дискримінації. Використовуйте прийоми активного слухання: вербалізуйте власні емоції, щоб створити відкриту атмосферу; перефразовуйте та інтерпретуйте висловлювання

співрозмовника; ставте уточнюючі запитання; підсумовуйте діалог для узгодження позицій та думок.

✓ Спілкуйтеся з емпатією – враховуйте емоційний стан людини, реакції, характер.

✓ Підлаштовуйтесь під особливості людини.

👂 Зверніть увагу на:

✓ Темп мовлення – не поспішайте, але й не говоріть надто повільно.

✓ Манеру спілкування – будьте відкритими та природними.

✓ Емоційний стан – не форсуйте розмову, якщо людина неготова до спілкування.

❗ Чітко висловлюйте свої думки:

✓ Не використовуйте натяки чи загадки.

✓ Незряча людина не може зчитувати емоції чи жести, тому викладайте інформацію доступно.

Рекомендована література

Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору: монографія / за ред. Є. П. Синьової, С. О. Рикова. Київ: Кафедра, 2017. 316 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35172

Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору: монографія. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 442 с.

Синьова Є. П. Тифлопсихологія: підручник. К., 2008. 365 с.

Підбірка корисної інформації на сайті Фундації 03:00: URL: https://foundation.0300.com.ua/cikave/useful-info

Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп. Львів, 2026. 96 с. URL: https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Posibnuk_A5-1-1.pdf

Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/44615/9786176150787-ukr.pdf;jsessionid=9981538F2D8728A64D06B9CA1F596A51?sequence=72